

CALL FOR ACTION: PROEFTUINEN ONTHARDING

Een oproep naar lokale overheden, (burger)verenigingen en organisaties die de ontharding van Vlaanderen willen aanpakken

Waar gaat het over?

Joke Schauvliege, Vlaams Minister van Omgeving, Natuur en Landbouw wil via de projectoproep 'Proeftuinen ontharding' initiatieven en inspanningen van overheden, verenigingen, organisatie, bedrijven en scholen op het vlak van ontharding stimuleren en ondersteunen. Initiatiefnemers kunnen beroep doen op inhoudelijke expertise, communicatie en subsidies.

Met de subsidie voor onthardingsprojecten wil de Vlaamse Regering een aantal proeftuinen opstarten. Dit moet niet enkel leiden tot concrete ontharding op het terrein maar ook tot kennisopbouw en -deling.

Heb jij een interessant en ambitieus onthardingsvoorstel? Wil je graag professioneel en inhoudelijke begeleiding? Ervaringen delen met andere betrokken actoren en experts? Schrijf je dan in op de call!

Ontharding, waarover gaat het?

Voor de proeftuinen wordt 'ontharden' beschouwd als:

- het fysisch wegnemen van verharding;
- het wegnemen van een harde bestemming, verankerd in een herbestemming of beheer.

Vlaanderen benut zijn ruimte niet optimaal. Enkele feiten: met 6 miljoen inwoners nemen we momenteel een derde van ons territorium in beslag met gebouwen, verharde oppervlakte en parken, sportvelden en tuinen. We leven op grote voet, zeker in vergelijking met de buurlanden. In Vlaanderen wonen er 14 inwoners per hectare ingenomen ruimte, in Nederland bijvoorbeeld 24. Ons ruimtebeslag neemt toe met 6 hectare per dag. Als we zo voortgaan, is in 2050 41,5% van de ruimte bezet.

Vlaanderen behoort ook tot de koplopers van verharding in Europa. 14% van het Vlaamse grondgebied heeft een verharde oppervlakte. Vlaanderen heeft heel wat troeven, maar de maatschappelijke impact van ons grootschalig en versnipperd ruimtegebruik gaat ver. Op het vlak van mobiliteit en klimaatverandering maakt het onze regio extra gevoelig voor filevorming met een hoge CO₂-uitstoot, overstromingen, hittestress, enz.

Meer doen met minder, ofwel: meer activiteiten organiseren op dezelfde oppervlakte. Dat is nu de prioriteit van de strategische visie van het Beleidsplan Ruimte Vlaanderen. In plaats van open en onbebouwde ruimte aan te snijden om nieuwe woningen, werkplekken, voorzieningen en infrastructuur te ontwikkelen, transformeren we ruimtes die al bebouwd of die door een harde bestemming benut zijn. Als we vanaf vandaag ontharding en verdichting als één

**Ontharden als
Ontwikkeling**

geheel zien, scheppen we letterlijk meer ruimte dan voorzien. De ontwikkelingsdynamiek wordt niet meer gedomineerd door uitbreiding, maar door een evenwicht tussen reconversie, verdichting en ontharding.

Schrappen om te transformeren

In de transformatie naar een duurzamere leefomgeving wordt nu al gefocust op de verdichting van onze bebouwde ruimte en het verhogen van het ruimtelijk rendement. Tegelijk is er ook nood aan ontharding: het schrappen, ontsnipperen, ontlinten, afbreken, bundelen en herprogrammeren op de plekken waar er geen ontwikkeling gewenst is, maar net de open ruimte opnieuw een plaats verdient. De vraag naar ontharding komt in Vlaanderen op heel veel plaatsen voor. Lokaal ontstaat het momentum om woonuitbreidingsgebieden te schrappen, hitte-eilandeffecten tegen te gaan of waterinfiltratieproblemen anders aan te pakken.

Maar hoe? Algemeen bestaat er voor ontharding nog geen helder planningskader. Bovendien vereist het ook nieuwe economische, juridische en fiscale logica's. Die kunnen we enkel ontwikkelen door op het terrein te testen, door al doende te leren. Het nodige kader moet met, door en voor lokale overheden, (burger) verenigingen en organisaties worden opgebouwd en zo samen de diversiteit aan mogelijke winsten die ontharding kan stimuleren in kaart te brengen.

Ontharding om ...

Strategisch ontharden is noodzakelijk voor een reeks positieve en zinvolle acties, maar het is geen opgave op zich. Ontharding is geen doel, maar een middel. We gaan op zoek naar vraagstukken waarbij ontharding een onmisbare schakel is richting een oplossing. Zo kunnen we door het gericht ontharden van bestaande wegen, cul de sacs en parkeerruimtes, kwalitatieve collectieve ruimtes toevoegen in verkavelingen of schoolomgevingen verbeteren. Durven schrappen dwingt keuzes af en creëert meer capaciteit voor de ontwikkeling van deelmobiliteit of geclusterd parkeren. We kunnen ook schrappen om de waterhuishouding te verbeteren. Door betere infiltratie wordt erosie van vruchtbare grond tegengehouden, kunnen flora voedingsstoffen opnemen en ontstaat er een betere nutriëntenbalans. Minder verharding betekent een ontlasting van ons rioleringsstelsel. We vermijden overstromingen, verminderen het afvalwater en wapenen ons beter tegen lange periodes van droogte.

Ook voor het herprogrammeren is ontharding nodig. Denk maar aan het vrijwaren van vruchtbare grond voor voedselproductie, niet alleen in landbouwgebied, maar ook dicht bij de consument in woongebied. Via strategische afbraak kan lintbebouwing plaats maken voor landschappelijke vergezichten. Of als we bebouwing durven schrappen en herorganiseren kunnen we ecologisch waardevolle gebieden verbinden en het bebouwde weefsel groenblauw dooraderen.

De problematiek van ontharding impliceert een andere ontwikkelingslogica. Voor verdichtingsprojecten bestaat immers een economisch verdienmodel en er lopen veel overheidstrajecten. Voor het schrappen bestaat (nog) geen duidelijke financiële denklijn en wil de overheid impulsen geven om experimenten op het terrein te ondersteunen.

Proeftuinen: Subsidie voor onthardingsexperimenten

Om het leertraject te voeden wil de Vlaamse Regering een aantal proeftuinen opstarten. Het kan gaan om concrete pilootprojecten waarbij op het terrein een kleine of grote oppervlakte onthard wordt. Evengoed kan het gaan om een experimenteel proces van visievorming op ontharding in een ruimer gebied.

De proeftuinen vertrekken vanuit een realisatiegerichte benadering: doel is om impact te hebben op het terrein. Gebruikers en beheerders van de ruimte nemen zelf het initiatief. De Vlaamse overheid ondersteunt met subsidiemiddelen, begeleiding en communicatie. Zo gaan kennisopbouw en -deling hand in hand met concrete ontharding op het terrein. Onthardingsinitiatieven die onder een reguliere marktwerking niet zouden gebeuren, of niet optimaal, kunnen gerealiseerd worden met een maximum aan kwaliteit. De opgedane ervaring en inzichten worden meegenomen voor volgende initiatiefnemers en projecten.

3 types onthardingsprojecten

type 1: Quick-win onthardingsprojecten

Een concrete ontharding en die binnen de drie jaar uitvoeren. We noemen dit onthardingsprojecten met quick-win.

Voorbeelden:

- Een school of bedrijf wil een parkeerterrein of speelplaats ontharden.
- Een gemeente wil een weg of plein ontharden.
- Een grondeigenaar wil een gebouw van zijn perceel verwijderen zodat deze plek weer doorlaatbaar wordt.
- Herbestemmen van bouwgrond / uitbreidingsgebied naar een openruimtebestemming.
- Gemeentes die een eigen subsidiereglement organiseren rond kleinere quick-win-onthardingsprojecten.
- ...

type 2: Coalitievormende onthardingsprojecten

Samen met anderen een concreet gebied ontharden en een concreet pilootproject opzetten dat leidt tot realisatie op middellange termijn. We noemen dit coalitievormende onthardingsprojecten.

Voorbeelden:

- Bewoners van een bouwblok of binnengebied willen samen het binnenplein ontharden.

- Gemeenten willen samen de groenblauwe structuren over de gemeentegrenzen heen versterken.
- Een school wil samen met de ruime buurt een groenere schoolomgeving realiseren.
- Een Regionaal Landschap wil samen met de grondeigenaars een cultuurlandschap ontharden.
- Bewoners van een bouwblok willen samen het binnengebied ontharden en collectief maken.
- ...

type 3: Systemische onthardingsprojecten

Op grote schaal ontharden en hiervoor een visie uitwerken om naar realisatie te kunnen gaan.

We noemen dit systemische onthardingsprojecten.

Voorbeelden:

- Een gemeente of provincie wil een onderzoek voeren naar het schrappen van wegen en infrastructuur.
- Een intercommunale wil een visie ontwikkelen op het herstructureren van verkavelingen, zodat ontharding ontstaat.
- Een bedrijf wil een circulaire benadering uitwerken die hergebruik van ontharde materiaal meeneemt.
- Een gemeente wil een onderzoek voeren naar het efficiënter wegnemen van zonevreemde bebouwing.
- Een bedrijvengroep wil uitwerken hoe ze structureel tot ontharding kan overgaan op haar verschillende terreinen.
- ...

Herkent u zich in één van deze situaties, dan kunt u tot en met 9 november 2018 een subsidieaanvraag indienen die tot 75% van de kosten kan dekken en maximaal 250.000 euro kan bedragen.

Elke aanvrager kan maximaal 3 projecten indienen.

Voor meer info, surf naar www.omgevingvlaanderen.be/ontharden

Dit is een initiatief van Departement Omgeving, begeleid door de denktank Gebiedsontwikkeling bestaande uit Freek Persyn (51N4E), Joachim Declerck (Architecture Workroom), Michiel Dehaene (UGent) en Linda Boudry (Kenniscentrum Vlaamse Steden).